

В. М. Крижак,
доцент кафедри цивільного права
Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого,
провідний науковий співробітник
НДІ інтелектуальної власності АПРН України,
кандидат юридичних наук

НАЙМЕНУВАННЯ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ І КОМЕРЦІЙНЕ НАЙМЕНУВАННЯ

Цивільний кодекс України (далі — ЦК) та Господарський кодекс України (далі — ГК), прийняті 16 січня 2003 р., серед об'єктів інтелектуальної власності зазначають комерційні найменування. На відміну від торговельних марок, що індивідуалізують товари та послуги, комерційні найменування дозволяють вирізнити осіб, які виробляють товари та послуги. Однак зазначені суб'єкти уже мають свої найменування, якщо вони є юридичними особами, чи імена — коли йдеться про фізичних осіб.

У зв'язку з цим як у теорії, так і на практиці виникла потреба аналізу зазначеного об'єкта інтелектуальної власності та його співвідношення з іншими поняттями. До цієї проблеми неодноразово зверталися науковці¹, однак низка питань потребує подальшого аналізу.

Мета даного дослідження — з'ясувати різницю між комерційним найменуванням і найменуванням юридичної особи, а також питання, яку кількість комерційних найменувань може мати юридична особа.

Відповідно до ч. 1 ст. 90 ЦК будь-яка юридична особа повинна мати найменування, яке містить інформацію про її організаційно-правову форму. Пояснюється це тим, що без найменування юридична особа існувати не може. Та й для того, щоб здійснити державну реєстрацію юридичної особи, вона повинна мати своє найменування.

¹ Бошицький Ю. Л., Козлова О. О., Андрощук Г. О. Комерційні найменування: основні правові аспекти : наук.-практ. вид. / Ю. Л. Бошицький, О. О. Козлова, Г. О. Андрощук ; за заг. ред. Ю. С. Шемшученка. — К. : ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2006. — 216 с.; Правова охорона комерційних позначень в Україні: Проблеми теорії і практики : зб. наук. статей / за заг. ред. Ю. С. Шемшученка, Ю. Л. Бошицького. — К. : Ін-т держави і права ім.ні В. М. Корсецького НАН України; ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2006. — 638 с.

² Питання прав фізичних осіб — підприємців у даній статті не аналізується, оскільки виходить за межі мети дослідження.

Стосовно обов'язкової наявності комерційного найменування у юридичних осіб вимога відсутня. Так, відповідно до ч. 2 ст. 90 ЦК юридична особа, що є підприємницьким товариством, може мати комерційне (фірмове) найменування. У свою чергу, в ч. 1 ст. 159 ГК зазначено, що суб'єкт господарювання — юридична особа або громадянин-підприємець може мати комерційне найменування².

Доцільність використання комерційних найменувань у сфері підприємництва можна пояснити, перш за все, такою прагматичною метою, як потреба привернути увагу потенційних клієнтів та легко запам'ятовуватись існуючими контрагентами. Найменування юридичної особи не завжди може ефективно виконувати розрізняльну функцію на ринку. Саме тому підприємці для вирізнення себе серед різнобарв'я інших суб'єктів можуть обрати привабливе найменування, у разі використання якого вони набувають права інтелектуальної власності на нього як на комерційне найменування.

Відповідно до ч. 1 ст. 489 ЦК правова охорона надається комерційному найменуванню, якщо воно дає можливість вирізнити одну особу з-поміж інших та не вводить в оману споживачів щодо справжньої її діяльності.

Якщо особа при веденні свого бізнесу використовує своє найменування, то чи буде

воно охоронятися як комерційне найменування, наприклад, у випадку посягання на нього іншими підприємцями? Відповідь на це питання є однозначно позитивною. Пояснюється це тим, що одне і те саме позначення буде не лише найменуванням юридичної особи, а й комерційним найменуванням, тобто в такій ситуації вони будуть тотожними.

Тоді логічно виникає наступне запитання: чому ж тоді в законодавстві встановлена лише можливість підприємницьких юридичних осіб мати комерційне найменування, а не імперативно передбачено, що вони повинні мати комерційні найменування?

Відповідь стане очевидною, якщо звернутися до моменту набуття прав на комерційне найменування. Відповідно до ч. 1 ст. 489 ЦК право інтелектуальної власності на комерційне найменування є чинним з моменту першого використання цього найменування та охороняється без обов'язкового подання заявки на нього чи його реєстрації і незалежно від того, є чи не є комерційне найменування частиною торговельної марки. Хоча законодавство України і передбачає можливість створення реєстрів комерційних найменувань, однак поки що перспектива їх створення на практиці є досить віддаленою. Та й їх наявність не змінить моменту виникнення прав на комерційні найменування. Аналогічний приклад можна навести стосовно об'єктів авторського права. Права інтелектуальної власності на них виникають незалежно від наявності чи відсутності реєстрації.

Тобто господарське товариство обов'язково має найменування юридичної особи, що засвідчується актом державної реєстрації незалежно від факту його використання. У зв'язку з цим ніхто інший не може зареєструвати іншу юридичну особу з тотожним найменуванням.

Якщо ж підприємницька юридична особа в силу певних обставин після її створення не займається діяльністю, а, відповідно, і відсутня потреба використовувати комерційне найменування, то у неї і не можуть виникнути права інтелектуальної власності на нього. Тому потенційно можлива ситуація, коли

підприємницьке товариство буде мати найменування юридичної особи, але не буде мати комерційного найменування.

Якщо ж особа реалізує товари чи надає послуги, а відповідно, використовує найменування, то в силу цього у неї автоматично виникають права інтелектуальної власності на комерційне найменування. При цьому можливі кілька варіантів співвідношення комерційного найменування і найменування юридичної особи:

1) вони можуть збігатися (наприклад, Акціонерне товариство «Оригінал» виступає в обороті під цим найменуванням);

2) комерційне найменування може бути частиною найменування юридичної особи (наприклад, Акціонерне товариство «Оригінал» відкрило магазин «Оригінал» і використовує позначення «Оригінал» для індивідуалізації себе як учасника цивільного обороту);

3) комерційне найменування і найменування юридичної особи можуть бути різними (наприклад, Акціонерне товариство «Оригінал» відкрило магазин «Чарівниця» і використовує позначення «Чарівниця» для індивідуалізації себе серед інших підприємців у цій сфері).

У законодавстві Російської Федерації аналогічні питання вирішуються дещо інакше. Зокрема, до об'єктів інтелектуальної власності відносяться фірмове найменування і комерційне позначення.

Так, відповідно до ст. 1473 Цивільного кодексу Російської Федерації юридична особа, що є комерційною організацією, виступає в цивільному обороті під своїм фірмовим найменуванням, яке міститься в його засновницьких документах і включається до єдиного державного реєстру юридичних осіб при державній реєстрації юридичної особи. Фірмове найменування має містити вказівку на його організаційно-правову форму і саме найменування юридичної особи, яке не може складатися лише зі слів, які зазначають рід діяльності.

Отже, найменування комерційної юридичної особи в Російській Федерації збігається з її фірмовим найменуванням.

Якщо ж особи при здійсненні підприємницької діяльності використовують інші позначення для своєї індивідуалізації, то відповідно до ст. 1538 Цивільного кодексу Російської Федерації у них виникають права інтелектуальної власності на комерційні позначення.

Як зазначено вище, комерційне найменування, правова охорона якого передбачена законодавством України, фактично за змістом охоплює поняття «фірмове найменування» і «комерційне позначення», права на які закріплені в законодавстві Російської Федерації.

Таким чином, для підприємницьких юридичних осіб в Україні існує варіація можливих комерційних найменувань, оскільки як комерційне найменування можна обрати не лише найменування юридичної особи, а й інше позначення.

Ще одне питання, на яке бажано звернути увагу, — це кількість комерційних найменувань, які може мати суб'єкт підприємництва.

Законодавство України не дає прямої відповіді на нього. У зв'язку з цим з впевненістю можна сказати, що цей суб'єкт може мати як мінімум одне комерційне найменування.

Що стосується зарубіжних країн, то єдиний підхід у даному питанні також відсутній, що обумовлюється, в тому числі, й існуючим у світі термінологічним різнобарв'ям стосовно комерційних позначень. Тому в даному дослідженні зупинимося на кількох прикладах з міжнародної практики, коли допускається можливість мати кілька комерційних найменувань. Так, Типовий закон Всесвітньої Організації інтелектуальної власності «Про торговельні марки, комерційні найменування і недобросовісну конкуренцію», розроблений в 1967 р. для країн, що розвиваються, передбачає, що підприємець може використовувати більше ніж одне комерційне найменування, наприклад повне найменування і його скорочення, або спеціальне найменування для частини підприємства. У таких випадках обидва найменування за їх незалежного використання повинні охоронятися законом рівною мірою.

Відповідно до Картахенської угоди 1993

року (міжнародної регіональної угоди між країнами Латинської Америки — Болівією, Колумбією, Еквадором, Перу та Венесуелою) підприємство чи заклад може мати більш як одне комерційне найменування.

Спробуємо вирішити це питання стосовно України, розглянувши ситуацію, коли підприємницьке товариство як комерційне найменування використовує певне позначення, яке відрізняється від його найменування. Безумовно, вибір буде залежати від сфери його діяльності, оскільки це позначення має бути таким, щоб привернути увагу споживача та надовго запам'ятатися.

Наприклад, на дальніх трасах між населеними пунктами можна зустріти заклади харчування з досить цікавими назвами, такими як «На віддалі від дружини» чи «Смачніше, ніж у тещі» тощо. Звичайно, ці позначення легко привертають увагу і викликають цікавість проїжджаючих водіїв. Вони виконують роль комерційних найменувань, оскільки вирізняють саме цього суб'єкта підприємництва з-поміж інших. Однак одне підприємницьке товариство може займатися одночасно кількома різними видами діяльності. Наприклад, юридична особа, яка відкрила кафе «Смачніше, ніж у тещі», враховуючи потребу проїжджаючих водіїв у додаткових послугах, пов'язаних з транспортом, — ремонт автомобілів, мийка тощо, вирішує розширити вид діяльності і поруч відкриває авторемонтну майстерню. Було б безглуздо стосовно цього виду діяльності використовувати уже існуюче у господарського товариства комерційне найменування. Воно б не виконувало своєї ролі, а навпаки, стало б підставою задуматися про доцільність пошуку іншого підприємця, який надавав би аналогічні послуги. Розуміючи таку ситуацію, господарське товариство обере іншу, більш підходящу для даної ситуації назву, наприклад «На всі руки майстер» чи «Надійність» тощо. Тобто у господарського товариства буде вже два комерційних найменування, які він використовуватиме в різних сферах діяльності, тобто стосовно різних видів бізнесу.

На підставі проведеного дослідження можна дійти висновку, що в якості комерційного

найменування може бути використано як найменування юридичної особи, так і інше позначення, яке застосовується для вирішення особи у сфері підприємництва. У першому випадку одне і те ж саме найменування буде виконувати функцію не лише найменування юридичної особи, а й комерційного найменування.

Якщо господарське товариство займається різними видами бізнесу, то воно може мати кілька комерційних найменувань, кожне з яких індивідуалізує конкретний вид підприємницької діяльності суб'єкта. У той же час, використання різних найменувань стосовно одного виду бізнесу видається недоцільним, оскільки вони не будуть виконувати функцію індивідуалізації суб'єкта. Тому можна

дійти висновку, що юридична особа може мати лише одне найменування юридичної особи, а комерційних найменувань стільки, скільки видів бізнесу вона здійснює. При цьому слід враховувати, що одне й те саме комерційне найменування може використовуватися особою стосовно різних видів бізнесу, а не навпаки, оскільки один вид бізнесу може вирізнятися лише за допомогою одного комерційного найменування.

Звичайно, в межах однієї статті неможливо вирішити всі питання стосовно особливостей комерційних найменувань, а тому проведене дослідження може стати підґрунтям для подальших наукових пошуків у цій сфері.

В. Є. Макода,

доцент кафедри цивільного права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка,

кандидат юридичних наук

ПРОМИСЛОВИЙ ЗРАЗОК ТА ЙОГО СПІВВІДНОШЕННЯ З ІНШИМИ ОБ'ЄКТАМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ПЕРІОД ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Усі об'єкти інтелектуальної власності є результатами інтелектуальної, творчої діяльності і в силу цього мають багато спільного між собою. Так, промисловий зразок певним чином примикає до об'єктів авторського права, винаходів, корисних моделей, знаків до товарів і послуг. Інколи ця подібність буває настільки значною, що розрізнити вказані об'єкти досить складно. Наприклад, форма виробу за загальним правилом є промисловим зразком, але вона може бути і знаком для товарів і послуг. Між тим, чинне законодавство України про інтелектуальну власність не

дає підстав для висновку, що один і той самий об'єкт може охоронятися двома правохоронними документами. Отже, постає питання про вибір форми правової охорони, яка, безперечно, зумовлюється характером творчого результату.

Таким чином, виникає проблема чіткого розмежування окремих видів творчих результатів. Певною мірою вона стосується і промислових зразків, які часто-густо мало відрізняються від інших об'єктів інтелектуальної власності.

Оскільки промисловий зразок за законодав-